

ABOUT INTERPRETATIVE CASE 3/2023 OF THE GENERAL ASSEMBLY OF THE CRIMINAL PANEL OF THE SUPREME COURT OF CASSATION¹³⁸

Chief Assistant Professor Ognyan Veleв, PhD

Department of Criminal Law, Law Faculty,
University of Ruse "Angel Kanchev";
Institute for the State and the Law,
Bulgarian Academy of Sciences,
E-mail: ovelev@uni-ruse.bg, ovelev@mail.bg

Abstract: *The report represents the author's reasoning regarding the issues raised for consideration in Interpretative case 3/2023 of the General Assembly of the Criminal Panel of the Supreme Court of Cassation. Formally considering the crime of fornication, the case provokes an analysis of basic questions in relation to the important criminal law constructions of "continuing crime" and "combination of crimes".*

Keywords: *Interpretative case, Supreme Court of Cassation, fornication, continuing crime, combination of crimes*

ВЪВЕДЕНИЕ

Тълкувателно дело № 3/2023 г. по описа на Наказателната колегия на Върховния касационен съд (ВКС) бе образувано по инициатива на главния прокурор на Република България. На основание чл. 125, вр. чл. 124, ал. 1, т. 1 от Закона за съдебната власт (ЗСВ, Обн. ДВ, бр. 64 от 7.08.2007 г.) бе поискано от Общото събрание на Наказателната колегия (ОСНК) на ВКС да отговори на три въпроса, свързани с констатирана противоречива практика по приложението на нормата на чл. 149, ал. 5, т. 1 от Наказателния кодекс (НК, Обн. ДВ, бр. 26 от 2.04.1968 г.), уреждаща квалифициран състав на престъплението блудство – „ако е блудствано с две или повече малолетни лица“.

Въпросите са следните:

„1. За да е осъществен квалифицираният състав на престъплението блудство по чл. 149, ал. 5, т. 1 от НК, необходимо ли е блудството да е извършено едновременно с две или повече малолетни лица, или такава квалификация е допустима и при блудствени действия, извършени поотделно с всяко от две или повече различни лица в непродължителен период от време?“;

„2. Когато деецът е блудствал едновременно с две или повече малолетни лица, в една и съща комбинация или различни комбинации помежду им, на различни дати или в различни периоди, допустимо ли е квалифицирането на престъпната деятелност като едно продължавано престъпление по чл. 149, ал. 5, т. 1 във вр. чл. 26, ал. 1 от НК за всички пострадали, или квалифицирането следва да е в отделни самостоятелни продължавани престъпления по чл. 149, ал. 5, т. 1 във вр. чл. 26, ал. 1 от НК за всяко от пострадалите лица, съобразно разпоредбата на чл. 26, ал. 6 от НК?“;

„3. Когато деецът е извършил множество блудствени действия на различни дати или в различни периоди с различен брой малолетни лица, но в един или едни от случаите блудствените действия са извършени с едно малолетно лице, а в други едновременно с две или повече малолетни лица, сред които е и пострадалото от отделното блудство малолетно лице, допустимо ли е включването на отделното блудство в състав на престъпление по чл. 149, ал. 5, т. 1 от НК или в състава на продължавано престъпление по чл. 149, ал. 5, т. 1 вр. чл. 26, ал. 1 от НК, или отделното блудство следва да остане като самостоятелно престъпление по чл. 149 от НК /със съответна квалификация, в зависимост от събраните доказателства/?“.

¹³⁸ Докладът е с оригинално заглавие на български език: ЗА ТЪЛКУВАТЕЛНО ДЕЛО № 3/2023 Г. НА ОСНК НА ВКС

Отговори на така поставените въпроси ВКС даде с ТР № 3 от 16.10.2024 г. по т. д. № 3/2023 г. ОШНК (ТР 3/2023). Формално посветено на квалифицирания състав на престъплението блудство по чл. 149, ал. 5, т. 1 НК, решението всъщност надхвърля тесните рамки на конкретния проблем и има отношение към важни аспекти на наказателноправната материя (в пряка връзка помежду си), като този за единичното деяние, този за усложнената престъпна дейност (в частност за съставното престъпление и продължаваното престъпление) и този за множеството престъпления (в частност за съвкупностите от престъпления). Казано иначе, тълкувателният акт дава повод да се разсъждава върху принципни въпроси, каквато е и целта на настоящото изследване.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Анализът на ТР 3/2023 следва да започне с уточнението, че нормата на чл. 149, ал. 5, т. 1 НК е единствената в кодекса, която съдържа понятието „с две или повече (малолетни) лица“, чието изясняване е поискано с поставените от главния прокурор въпроси.

В научната литература тази разпоредба е коментирана по следния начин: „По същество се касае до **еднородна реална съвкупност** (*подчертано мое – б.а.*), въздигната в квалифициращо обстоятелство. В тези случаи се посяга върху половата неприкосновеност и върху правилното развитие на множество подрастващи, което води до засягане на по-широк кръг от еднородни обществени отношения“¹³⁹.

Друг автор пише: „Това е една усложнена престъпна дейност – на нееднократно извършване. Няма значение дали тя се извършва въз основа на едно общо решение или след решения, взети поотделно за всеки акт. Тази усложнена престъпна дейност **изключва както реалната съвкупност, така и продължаваното престъпление** (*подчертано мое – б.а.*)“¹⁴⁰.

Накрая, в съставеното от авторски колектив „Помагало по наказателно материално право“ четем по отношение на анализираната разпоредба: „Визираната правна норма намира приложение, ако е блудствано с две или повече малолетни лица. В случая е налице **еднородна реална съвкупност** (*подчертано мое – б.а.*), която е въздигната в квалифициращ признак на деянието...“¹⁴¹.

Кумулативният прочит на трите коментара показва непротиворечиво, че те се обединяват около становището, че нормата съответства на хипотези, които, ако тя не съществуваше, биха били квалифицирани като такива на еднородна реална съвкупност¹⁴² от престъпления блудство¹⁴³.

Дали това тълкуване на квалифициращото обстоятелство „с две или повече малолетни лица“ е коректно и изчерпателно? Формулирането на задълбочен отговор на този въпрос предполага последователното изясняване на няколко проблема. На първо място, уместно е да се проучи как в съдебната практика и в доктрината биват тълкувани някои сходни на понятието „с две или повече (малолетни) лица“ квалифициращи признака. След това, редно е да се запознаем с отговора даден в самото ТР 3/2023 на първия от поставените въпроси. От своя страна решението на върховните магистрати по този пункт налага да бъдат засегнати накратко някои проблеми, свързани с деянието в качеството му на основно свойство на

¹³⁹ Вж. Стойнов, Ал. Наказателно право. Особена част. Престъпления против правата на човека. С., Сиела, 2013, с. 190-191.

¹⁴⁰ Вж. Гиргинов, А. Наказателно право на Република България. Особена част. С., СОФИ-Р, 2005, с. 142. На същото място в труда е добавено, че „за разлика от съставното и двуактното престъпление, **отделните актове са от един и същи вид** (*подчертано мое – б.а.*)“.

¹⁴¹ Вж. Помагало по наказателно материално право. Част първа. Авторски колектив. с. 351.

¹⁴² Съвкупностите от престъпления по българското наказателно право са уредени в чл. 23, ал. 1 НК. Те биват идеална („ако с едно деяние са извършени няколко престъпления“) и реална („ако едно лице е извършило няколко отделни престъпления, преди да е имало влязла в сила присъда за което и да е от тях“).

¹⁴³ Наред с това, само вторият от цитираните автори смята, че чл. 149, ал. 5, т. 1 НК включва хипотези на продължавано престъпление блудство с две или повече (различни) малолетни лица.

престъплението по българското наказателно право. Всичко това ще позволи да се формира мнение относно действителното съдържание на нормата на чл. 149, ал. 5, т. 1 НК.

В Особената част на НК като квалифициращи обстоятелства са издигнати две идентични на „с две или повече (малолетни) лица“ хипотези, самите те синоними помежду си – „на повече от едно лице“ (чл. чл. 116, ал. 1, т. 4, пр. 3; 123, ал. 3, пр. 2; 131, ал. 1, т. 4, пр. 3; 134, ал. 3, пр. 2; 281, ал. 2, т. 5; 343, ал. 3, пр. 4 и 5; 343а, ал. 1, б. в, пр. 1 и 2 и б. г, пр. 1; 379, ал. 2, пр. 3) и „на две или повече лица“ (чл. чл. 122, ал. 2, пр. 3; 142, ал. 2, т. 5; 155, ал. 5, т. 3; 177, ал. 5, т. 3; 190, ал. 5, т. 3).

По отношение конкретно на състава по чл. 116, ал. 1, т. 4, пр. 3 например (убийство **на повече от едно лице**) в цитираното „Помагало по материално наказателно право“, при позоваване на тълкувателната практика на Върховния съд, е написано: „... именно този състав предизвиква най-много затруднения в практиката, защото често се смесва с разпоредбата на чл. 116, ал. 1, т. 12, пр. 2 НК (*става дума за хипотезата на убийство, осъществено от лице, извършило друго умишлено убийство по чл. 115 или чл. 116 НК, за което не е постановена присъда – б.а.*). Разграничението между двата състава е направено в ТР-72-84-ОСНК, в което е посочено, че чл. 116, т. 4 се прилага, когато умъртвяването на повече от едно лице **е извършено с едно деяние** (*подчертано мое – б.а.*). Тук **еднородната идеална съвкупност** (*подчертано мое – б.а.*) е въздигната в квалифициращ признак на престъплението. Единството на това престъпление се обуславя от обстоятелствата, че **деянието е едно** (*подчертано мое – б.а.*) и че последиците от него се обхващат от умысла на дееца. От субективна страна е необходимо умыслът да е възникнал предварително, по време на извършване убийството на първото лице или непосредствено след извършването му, когато убийството на второто лице представлява продължение на едно престъпление... Макар от обективна страна да е необходимо да е настъпила смъртта най-малко на двама души, в хипотезата на чл. 116, ал. 1, т. 4, пр. 3 НК, **правилата на чл. 23 НК за съвкупност от престъпления са изключени** (*подчертано мое – б.а.*)... Втората алтернатива на чл. 116, т. 12 се прилага, когато убийството е осъществено от лице, което преди това е извършило друго убийство по чл. 115 или 116 НК, за което не е постановена присъда. Редакцията на текста показва, **че се касае за две отделни деяния** (*подчертано мое – б.а.*), второто от които е извършено, преди да е била постановена присъда за първото от тях... Умыслът е възникнал известен период от време след извършване на първото убийство. Деянията се извършват по друго време и на друго място¹⁴⁴.

Не напълно аналогичен коментар на нормата на чл. 116, ал. 1, т. 4, пр. 3 НК е предложен от Стойнов и Гиргинов.

Първият от тях отбелязва: „**Убийството на повече от едно лице** (*подчертано от автора – б.а.*) се характеризира с няколко белега. **От обективна страна** (*подчертано от автора – б.а.*) е необходимо да е настъпила смъртта на повече от едно лице, т.е. убити да са най-малко двама души... При този вид квалифицирано убийство умъртвяването може да се осъществи или **с едно телодвижение, или с няколко телодвижения, извършени последователно по време и място** (*подчертано мое – б.а.*). Поради това квалификацията по чл. 116, ал. 1, т. 4 изключва приложението на правилата **относно идеалната и реалната съвкупност** (*подчертано мое – б.а.*)... Тя (*съдебната практика – б.а.*) приема, че е необходимо умыслът за убийство на повече от едно лице да е възникнал **предварително, по време** (*подчертано от автора – б.а.*) на извършване убийството на първото лице или **непосредствено след** (*подчертано от автора – б.а.*) първото убийство¹⁴⁵. Когато решението за второто убийство е взето по време или непосредствено след първото убийство „извършеното фактически представлява продължение на едно престъпление“. При наличието на посочените по-горе обективни признаци тази особеност на субективната страна определя извършеното от дееца като **едно престъпление с множество пострадали** (*подчертано от автора – б.а.*)... А това означава, че в случаите по т. 12 на чл. 116, ал. 1 от НК имаме **две** (*подчертано от автора –*

¹⁴⁴ Вж. Помагало по наказателно материално право. Част първа. Авторски колектив. с. 237-238.

¹⁴⁵ Цитираната съдебна практика е Постановление № 14 от 30.09.1963 г. на Пленума на ВС (ППВС 14/1963).

б.а.) деяния, осъществени въз основа на **две** (*подчертано от автора – б.а.*) решения, като решението за второто убийство е взето след довършване на първото и известно време след това¹⁴⁶.

От своя страна вторият от авторите пише: „Такова убийство (*по чл. 116, ал. 1, т. 4, пр. 3 НК – б.а.*) се извършва тогава, когато множеството пострадали се умъртвяват не само от един и същи деец, но и въз основа на едно негово общо решение. Няма значение дали умъртвяването им се извършва с **едно-единствено деяние или с отделни деяния** (*подчертано мое – б.а.*)“¹⁴⁷.

Що се отнася до другия идентичен на „с две или повече (малолетни) лица“ квалифициращ признак – „**на две или повече лица**“, той е обект на по-унифициран анализ от току-що представения. Така, конкретно по отношение на нормата на чл. 122, ал. 2, пр. 3 (причиняване смърт по непредпазливост на две или повече лица), е написано: „... това следва да бъде сторено **само с едно деяние, в хипотезата на идеална съвкупност** (*подчертано мое – б.а.*), тъй като ако смъртта е причинена с отделни непредпазливи деяния, ще е налице реална съвкупност“¹⁴⁸. Посочено е също така: „Най-сетне непредпазливото убийство ще е на две или повече лица, когато тяхната смърт бъде причинена **само с едно деяние** (*подчертано мое – б.а.*). Ако смъртта им се причини **с отделни непредпазливи деяния, ще е налице реална съвкупност от непредпазливи престъпления** (*подчертано мое – б.а.*). Следователно третият и последен квалифициран състав по чл. 122, ал. 2 НК **изключва само идеалната и никога реалната съвкупност** (*подчертано мое – б.а.*) от непредпазливи убийства¹⁴⁹. Отбелязано е накрая следното: „**От обективна страна** (*подчертано от автора – б.а.*) смъртта на жертвите е причинена или **от едно деяние, или от няколко деяния, които обаче обективно и субективно са свързани в единна дейност** (*подчертано мое – б.а.*). В противен случай, когато имаме две отделни, независими едно от друго деяния, **ще е осъществена еднородна** (*реална – б.а.*) **съвкупност от две или повече непредпазливи убийства** (*подчертано мое – б.а.*)“¹⁵⁰.

Какво прави силно впечатление от изложеното до тук? Трите иначе идентични квалифициращи обстоятелства биват тълкувани по различен начин. Така, на първо място, пряко интересуващата ни за целите на настоящото изследване конструкция „с две или повече (малолетни) лица“ е възприемана като включваща хипотези на реална съвкупност от престъпления блудство. На второ място, обстоятелството „на две или повече лица“ от своя страна е видно като интегриращо случаи на идеална съвкупност от престъпления (макар този извод да не е формулиран изрично от някои от цитираните автори). И на последно, трето място, конструкцията „на повече от едно лице“ е обект на разнородни интерпретации – както относно броя на деянията, с които може да бъде осъществен съответния състав (едно или повече), така и относно съдържанието на самата правно-техническа конструкция, явяваща се квалифициращ признак (само идеална съвкупност от престъпления или алтернативно идеална или реална съвкупност).

Какъв подход е възприет от магистратите от ОСНК на ВКС в анализираният ТР 3/2023 в тази връзка? На питането (първият от поставените въпроси) дали, за да е осъществен съставът по чл. 149, ал. 5, т. 1 НК е необходимо блудството да е извършено едновременно с две или повече малолетни лица или коментиранията квалификация е допустима и при блудствени действия, извършени поотделно с всяко от две или повече различни лица в непродължителен период от време, магистратите от ОСНК дават следния отговор: „За да е осъществен квалифицираният състав на престъплението блудство по чл. 149, ал. 5, т. 1 от НК, е необходимо блудството да е извършено с едно деяние по отношение на две или повече

¹⁴⁶ Вж. Стойнов, Ал. Цит. съч., с. 55-56 и 71.

¹⁴⁷ Вж. Гиргинов, А. Цит. съч., с. 75.

¹⁴⁸ Вж. Помагало по наказателно материално право. Част първа. Авторски колектив. с. 261.

¹⁴⁹ Вж. Гиргинов, А. Цит. съч., с. 84.

¹⁵⁰ Вж. Стойнов, Ал. Цит. съч., с. 88.

малолетни лица. Тази квалификация не е допустима при блудствени действия, извършени с отделни деяния спрямо две или повече различни лица в непродължителен период от време“.

Внимание заслужава обстоятелството, че ако в искането за приемане на ТР се пита дали е нужно наличието на „едновременно“ извършени блудствени действия по отношение на две или повече малолетни лица, за да е съставомерно поведението на субекта по чл. 149, ал. 5, т. 1 НК, то в самия тълкувателен акт е възприет друг критерий – въпросните действия да са осъществени „с едно деяние“.

Двата термина не са синоними и не са употребени като такива от върховните магистрати. Това става видно от следния откъс от мотивите на решението, явяващ се в същото време представителен за следваната от ОСНК линия на разсъждение:

„Същата законодателна логика е следвана при формулирането на квалифицирания състав по чл. 149, ал. 5, т. 1 от НК¹⁵¹, поради което това престъпление се извършва **с едно деяние и в изпълнение на едно престъпно решение** (*подчертано мое – б.а.*). Фактическите усложнения, които възникват, са плод на различни житейски хипотези и се дължат на многообразието на човешките прояви. Изпълнителното деяние може да започва с въвлечането на едно или повече малолетни лица, броят на лицата да се променя по време на извършването/осъществяването му, да се намалява или увеличава, престъпното решение да се модифицира (разширява или стеснява), обстановката може да е една и съща, но може и да е относително различна. Следователно, условията на време, място и обстановка, при които се блудства с две или повече малолетни лица **могат да са едни и същи** (*подчертано мое – б.а.*) (блудството се извършва едновременно с всички пострадали), но **могат и да се различават** (*подчертано мое – б.а.*) (блудствано е поотделно с тях или в различни комбинации помежду им, в различни помещения и места, в относително по-кратък или по-дълъг период от време). **Изпълнителното деяние е само едно** (*подчертано мое – б.а.*), макар с всяко от пострадалите малолетни лица (или при различни комбинации между тях) да са извършвани поотделно действия. **От субективна страна, за да е реализиран съставът на престъпление по чл. 149, ал. 5, т. 1 от НК е необходимо престъпното решение за блудство с второто малолетно лице (и с всяко следващо) да е възникнало преди деянието или най-късно до приключване на блудствените действия с първото пострадало лице (предходни лица)** (*подчертано мое – б.а.*), като дейността е продължение на същото престъпление. Осъществено блудство многократно, **с две или повече различни деяния, в изпълнение на отделни престъпни решения** (*подчертано мое – б.а.*), с едно или различни малолетни лица, следва да се квалифицира по основния състав със съответните утежняващи обстоятелства, ако съществуват и **ще е налице реална съвкупност от престъпления** (*подчертано мое – б.а.*)“.

Видно е, че в така възприетата концепция за извършване на блудство „с две или повече малолетни лица“ посредством „едно деяние“ са интегрирани широк кръг хипотези, надхвърлящи „едновременното“ осъществяване на действията. Наред с това, върховните магистрати се въздържат да вземат отношение по проблема за каква правно-техническа конструкция се касае според тях в случая, с оглед на факта, че с въпросното „едно деяние“ са засегнати поне двама пострадали, т.е. поне два пъти е осъществен основният състав на престъплението блудство. Това налага да бъдат припомнени, макар и съвсем накратко, вече изяснените в доктрината и практиката характеристики на категорията „деяние“, да се засегне въпроса за единичното деяние (т.е. кога е налице едно такова и кога са налице повече), както и да се посочат онези хипотези на причиняване на два (или повече) престъпни резултата с едно

¹⁵¹ Въпросната логика се състои в приетото в споменатото вече ППВС 14/1963 на ВС по отношение на състава „убийство на повече от едно лице“, че „... наред с другите признаци на състава на престъплението е необходимо от субективна страна умисълът за убийство на повече от едно лице да е възникнал предварително, по време извършване убийството на първото лице или непосредствено след него, когато дейността е продължение на същото престъпление“. Върховните магистрати добавят в тази връзка в ТР 3/2023: „С други думи, изпълнителното деяние не приключва с умъртвяване на първото лице, а се развива с неговото продължение от обективна и субективна страна, включващо умъртвяването на второто или повече лица“.

деяние, които потенциално биха могли да кореспондират на конструкцията по чл. 149, ал. 5, т. 1 НК¹⁵².

Би могло да се обобщи, че за общоприета се счита предложената от теорията дефиниция, при липсата на легална такава, според която деянието е конкретен външно проявен съзнателен волеви акт на определен субект, извършен при конкретни условия на време, място и обстановка¹⁵³. Аналогично определение за деянието се среща, било изрично формулирано¹⁵⁴, било изразено по описателен начин¹⁵⁵, във водещите доктринални трудове, засягащи коментираната материя, като то не е оспорено и съответно е възприето и в съдебната практиката.

Касае се за човешка проява на вмением индивид, психофизично единство от вътрешна (психическа) и външна (физическа) страна (елемент). Деянието има две възможни проявни форми (изрично посочени в чл. 9, ал. 1 НК) - действие и бездействие. Характерно за анализирания престъпление блудство, е че то може да бъде осъществено само чрез действие¹⁵⁶. В доктрината е отбелязано, напълно основателно, че ако поначало е възможно действието да се извърши само с едно телесно движение, това е по-скоро изключение, като в общия случай то е сложна система от телодвижения¹⁵⁷. Това на свой ред поставя един от сложните въпроси в наказателноправната материя – този за разграничаване на хипотезите, при които е налице едно единично деяние от тези, при които са осъществени две или повече такива. **Приема се, че деянието ще е едно при кумулативното наличие на следните условия – то да е извършено въз основа на: 1. едно решение; 2. в преследване на една единна цел и 3. в относителна неизменност на условията (време, място и обстановка)**¹⁵⁸.

В най-опростената хипотеза едно престъпление бива извършено с едно деяние. Това обаче съвсем не винаги е така, като може броят на деянията да не съответства на броя на престъпленията. Възможно е в този смисъл както с две (или повече) деяния да бъде извършено

¹⁵² Основните доктринални източници, които използвам за тази цел са следните: **Михайлов, Д.** Особенности на деянието при усложнена престъпна дейност. С., Наука и изкуство, 1967 и **Марков, Р. (и колектив).** Наказателно право на Република България. Обща част. С., Сиела, 2022.

¹⁵³ Вж. **Марков, Р. (и колектив).** Цит. съч., с. 158.

¹⁵⁴ Вж. **Михайлов, Д.** Цит. съч., с. 39, **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Обща част. С., Сиела, 1999, с. 164, **Владимиров, Р., Христова, К., Стефанов, Н.** Наказателно право. Обща част. С., Сиела, 2017, с. 59–60 и **Гиргинов, А.** Наказателно право на Република България. Обща част. С., СОФИ-Р, 2002, с. 119.

¹⁵⁵ Вж. **Ненов, И.** Наказателно право на Република България. Обща част. Книга Втора. С., СОФИ-Р, 1992, с. 3–7. Вж. също **Долапчиев, Н.** Наказателно право. Обща част. Фототипно издание. С., БАН, 1994, с. 161–174.

¹⁵⁶ Вж. **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Особена част. Престъпления против правата на човека..., с. 189.

¹⁵⁷ Вж. **Марков, Р. (и колектив).** Цит. съч., с. 164. Авторът пише: „Често действието е значително усложнено, като обхваща система от отделни актове, всеки от които съставлява система от телодвижения (умъртвил охраната, след което взривил обекта; елиминирал охранително-сигнализационната система, разрушил прегради здраво направени за защита на имота, в който проникнал и отнел движими вещи и пр.)“.

¹⁵⁸ Вж. **Гиргинов, А.** Наказателно право на Република България. Обща част..., с. 122 и с. 228. На второто от посочените места в труда авторът пояснява: „**Не се ли изпълни макар само едно от тези три изисквания, деянията стават повече (подчертано мое – б.а.)**“. Вж. също **Марков, Р. (и колектив).** Цит. съч., с. 165–166, където в по-разгърнат вариант е отбелязано: „Единичното действие обхваща в своето единство цялата система или всички телодвижения, изпълняващи дадено решение. **Единичното действие (подчертано от автора – б.а.)** обхваща всички телодвижения в изпълнение на **конкретното решение (подчертано от автора – б.а.)** за постигане на **пряката и непосредствена цел (подчертано от автора – б.а.)**. **Конкретното решение (подчертано от автора – б.а.)** е онова, което като индивидуализира напълно избраната цел, изправя дееца **непосредствено пред изпълнение (подчертано от автора – б.а.)**. Непосредствената цел на единичното действие е онази цел, достигането на която внася **изменение в конкретния обект (подчертано от автора – б.а.)** на въздействие. Всички телодвижения (или въздържания от такива при бездействие), изпълнени в рамките на конкретното решение за постигане на непосредствената цел, представляват едно действие (едно деяние). Но **единичното деяние (подчертано от автора – б.а.)** изисква **относително непроменени условия на време, място и обстановка (подчертано от автора – б.а.)**. Изменението на тези условия по същество означава вземането на **ново конкретно решение (подчертано от автора – б.а.)**, чието изпълнение е ново действие, макар и да преследва същата цел“.

само едно престъпление, така и с едно деяние да бъдат осъществени две (или повече) престъпления¹⁵⁹.

Към първата хипотеза следва да бъдат отнесени три случая. На първо място, приема се, че е възможно при някои проявления на т.нар. фактически усложнения при извършване на престъплението, съставомерният резултат да бъде причинен с повече от едно деяние¹⁶⁰. На второ място, касае се за някои изолирани случаи на съставно престъпление, при които се счита, че последното се състои от две или повече деяния (като този въпрос е дискуссионен)¹⁶¹. На трето място, става дума за продължаваното престъпление – уредената в чл. 26 НК форма на усложнена престъпна дейност¹⁶².

Що се отнася до втората хипотезата, то единствената възможност с едно деяние да бъдат осъществени две или повече престъпления, е тази на идеалната съвкупност от престъпления. Напълно непротиворечив изглежда в този смисъл изводът, че когато магистратите от ОСНК приемат, че съставът по чл. 149, ал. 5, т. 1 НК ще бъде осъществен при положение, че

¹⁵⁹ „Най-често деецът извършва едно деяние и с него осъществява едно престъпление. Възможно е обаче с много (две или повече) деяния да се осъществява само едно престъпление и обратно – с едно деяние да се осъществяват много (две или повече) престъпления“ - вж. **Гиргинов, А.** Наказателно право на Република България. Обща част..., с. 227-228. Вж. също **Марков, Р. (и колектив)**. Цит. съч., с. 457, където е посочено: „Най-често с единично деяние се извършва едно престъпление. Възможно е обаче при единство на фактическото деяние да е налице юридическо множество от две или повече престъпления, както и обратното – законодателят да третира множеството (две или повече) отделни деяния като юридическо единство или като едно единично престъпление“.

¹⁶⁰ При коментирания фактически усложнения едно иначе „обикновено“ престъпление, което по принцип може да бъде извършено с напълно опростено деяние (убийство, кражба и много други), в конкретния случай бива осъществено чрез два или повече фактически акта. Счита се, че понякога тези актове следва да бъдат разглеждани като отделни деяния. Така например, когато необходимото за причиняване смъртта на жертвата количество отровно вещество се дава на отделни дози, ще е налице само едно деяние, ако това е сторено през кратки времеви интервали (например по време на една вечеря), но ще са налице две или повече деяния, ако е сторено през по-продължителни периоди (например през няколко дни) – вж. **Марков, Р. (и колектив)**. Цит. съч., с. 460-461. Очевидно логиката, макар и да не е изрично формулирана от автора, е че тези по-продължителни периоди от време променят условията на извършване на деянието (време, място, обстановка) и го обособяват именно като самостоятелно такова.

¹⁶¹ На практика не съществуват противоречия относно същността на съставното (или още сложно) престъпление – то е „форма на усложнена престъпна дейност, чието изпълнително деяние включва два или повече акта, функционално свързани помежду си, обединени от едно решение и с които деецът преследва една и съща цел, като всеки от актовете, взет сам за себе си, осъществява състава на друг вид престъпление“ (вж. **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Обща част..., с. 339). Класическият пример за такъв вид престъпление е грабежът по чл. 198, ал. 1 НК, чието изпълнително деяние включва основните състави на престъпленията кражба по чл. 194, ал. 1 НК и принуда по чл. 143, ал. 1 НК. Срещат се обаче различни обяснения относно конструкцията (съдържанието) на съставното престъпление (ето защо посочих, че въпросът дали при този вид престъпления са налице повече от едно деяние е дискуссионен). За някои автори то се извършва с „две отделни, разнородни сами за себе си наказуеми деяния“ (вж. **Михайлов, Д.** Цит. съч., с. 204 и цитираната там литература и **Владимиров, Р., Христова, К., Стефанов, Н.** Цит. съч., с. 187). Други приемат (макар някои от тях да не го формулират изрично), че в рамките на съставното престъпление двете (или повече) иначе самостоятелни деяния образуват сложно единство, композирано от два акта (прояви), които в своята съвкупност формират едно ново единично деяние (вж. **Ненов, И.** Цит. съч., с. 199-200, **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Обща част..., с. 339-340 и **Гиргинов, А.** Наказателно право на Република България. Обща част..., с. 229-230). Трети, чието мнение съм склонен да споделя, от своя страна считат, че ако в общия случай действително се касае за едно деяние, то в определени хипотези съставното престъпление може да бъде осъществено с две отделни деяния, като критерият е дали двата акта са осъществени въз основа на едно или две (или повече) отделни решения и дали преследват една или две (или повече) непосредствени цели - вж. **Марков, Р. (и колектив)**. Цит. съч., с. 462-464. и **Михайлов, Д.** Цит. съч., с. 201-218 (като пример за извършено с две деяния съставно престъпление е посочена „грабежоподобната кражба“ по чл. 198, ал. 3 НК, при която второто във времето деяние – употребата на сила или заплашване, се извършва въз основа на ново решение и има нова цел: не за отнемане на вещта, а за нейното запазване). **Именно тези случаи имам предвид, когато отбелязах, че по изключение съставното престъпление (едно престъпление) бива осъществено с повече от едно деяние.**

¹⁶² Нормата на чл. 26, ал. 1 НК предвижда: „Разпоредбите на чл. 23-25 (т.е. тези относно съвкупностите от престъпления – б.а.) не се прилагат в случаите на продължавано престъпление – когато две или повече деяния, които осъществяват поотделно един или различни състави на едно и също престъпление, са извършени през непродължителни периоди от време, при една и съща обстановка и при еднородност на вината, при което последващите се явяват от обективна и субективна страна продължение на предшестващите“.

блудството „е извършено с едно деяние по отношение на две или повече малолетни лица“, се касае именно за идеална съвкупност от престъпления¹⁶³.

Това заключение обуславя обаче едно особено важно уточнение. Става дума за обстоятелството, че в доминиращата част от доктрината самото съществуване на категорията „еднородна идеална съвкупност от престъпления“ е отхвърлено. Приема се, че наличието на идеална съвкупност от престъпления предполага извършването с едно деяние на две (или повече) различни по вид престъпления¹⁶⁴. Съществуват обаче и мнения в обратната посока. Така, написано е следното: „Преди всичко следва да бъде обсъдена т.нар. **„еднородна идеална съвкупност“** (подчертано от автора – б.а.). В доктрината се застъпва становище, според което няма съвкупност при „изобилно“ осъществяване на състава на едно престъпление, макар „пострадалите да са няколко лица или няколко участници в обществено отношение“, защото „с едно деяние не може да се осъществи няколко пъти съставът на едно и също престъпление“... Наистина, когато не се касае за престъпление против личността на различни граждани (чл. 26, ал. 6, пр. 1 НК), становището следва да бъде споделено... Но при засягане на **личността на различни граждани** (подчертано от автора – б.а.), при принципната недопустимост на продължаваното престъпление, трудно можем да оспорим възможността за **еднородна идеална съвкупност** (подчертано от автора – б.а.)“¹⁶⁵.

Намирам така изразеното становище за принципно допускане на съществуването на еднородна идеална съвкупност от престъпления в посочените случаи за логично и обосновано. Това пък от своя страна означава, че би следвало да приемем, по аналогия с постановеното със споменатото по-горе Тълкувателно решение № 72 от 5.11.1984 г. по н. д. № 63/84 г. ОСНК (ТР 72/1984), третиращо престъпния състав на убийство „на повече от едно лице“, че квалифицираният състав по чл. 149, ал. 5, т. 1 НК е осъществен, когато с всички пострадали „две или повече малолетни лица“ е блудствено с едно деяние при условията на еднородна идеална съвкупност от престъпления блудство (която в случая е издигната в квалифициращ признак).

¹⁶³ Научната коректност налага да бъдат направени две уточнения в тази връзка. Първо, приема се, че при споменатите фактически усложнения при извършване на престъпление, е възможно в някои случаи да има повече от един пострадал (по аналогия с нормата на чл. 149, ал. 5, т. 1 НК), като в доктрината е даден пример с осъществяване на кражба. Хипотезата обаче е коментирана по следния начин (вж. **Марков, Р. (и колектив)**). Цит. съч., с. 462): „Щом деянието е едно (в общия случай при фактическите усложнения деянието е именно едно – б.а.), дори да са отнети вещи на различни лица, на по-голямо основание от продължаваното престъпление по чл. 26 НК, обединяващо множество деяния, **престъплението (кражбата) е едно** (подчертано мое – б.а.)“. Това съждение е валидно дори в по-голяма степен по отношение на престъпленията против личността по Глава втора от Особената част на НК, каквото именно е блудството. Нормата на чл. 26, ал. 6 предвижда че институтът продължавано престъпление не се прилага „по отношение на престъпление против личността на различни граждани“. Щом законодателят изключва възможността с повече от едно деяние да се извърши едно (продължавано) престъпление против личността с двама (или повече) пострадали, то няма логика да приемем, че с едно само деяние (както е това според върховните магистрати в случая по чл. 149, ал. 5, т. 1 НК) би могло да се извърши едно престъпление от този вид с двама (или повече) пострадали. **Това означава, че няма основание да разглеждаме блудството „с две или повече малолетни лица“ като фактическо усложнение на „обикновено престъпление“**. Второ, няма основание да го разглеждаме и като съставно престъпление, въпреки че в общия случай последното се изразява в осъществяване на два престъпни състава с едно деяние (сложно такова, композирано от два акта или части). От една страна, при съставните престъпления двата (или повече) акта осъществяват състави на различни, а не еднакви престъпления (вж. **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Обща част..., с. 339 и **Гиргинов, А.** Наказателно право на Република България. Обща част..., с. 229-230), а по чл. 149, ал. 5, т. 1 НК престъпните резултати са именно идентични. От друга страна, особено характерно за съставните престъпления, е че между двата акта съществува функционална връзка, изразяваща се в обстоятелството, че единият акт улеснява (подпомага, способства) извършването на другия (вж. **Марков, Р. (и колектив)**). Цит. съч., с. 463; **Ненов, И.** Цит. съч., с. 199-200; **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Обща част..., с. 339; **Гиргинов, А.** Наказателно право на Република България. Обща част..., с. 229-230 и **Владимиров, Р., Христова, К., Стефанов, Н.** Цит. съч., с. 187). **При блудството „с две или повече малолетни лица“ това не е така.**

¹⁶⁴ Вж. **Гиргинов, А.** Наказателно право на Република България. Обща част..., с. 235-236; **Владимиров, Р., Христова, К., Стефанов, Н.** Цит. съч., с. 212; **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Обща част..., с. 349-350 и **Михайлов, Д.** Цит. съч., с. 117.

¹⁶⁵ Вж. **Марков, Р. (и колектив)**. Цит. съч., с. 489. Същата позиция заема и **Ненов, И.** Цит. съч., с. 210.

Само по себе си такова тълкуване на нормата звучи убедително и напълно приемливо. Дали обаче то е изчерпателно и обхваща всички относими към нея хипотези? Този въпрос бива легитимиран най-малкото от факта, че според цитираните в началото на изложението на настоящия анализ мнения, коментиранията разпоредба на чл. 149, ал. 5, т. 1 НК всъщност включва случаи на еднородна реална, а не на еднородна идеална съвкупност от престъпления.

Считам, че тезата, че нормата на чл. 149, ал. 5, т. 1 НК се ограничава до случаите на еднородна идеална съвкупност от престъпления блудство, при която с едно деяние са извършени две или повече престъпления от този вид (по отношение на две или повече малолетни лица) не е докрай прецизна. Основание за тази си позиция намирам в самото ТР 3/2023 и в частност в представената по-горе извадка от него. На първо място, що се касае до вътрешната (субективната) страна на описаното като „едно деяние“, магистратите от ОСНК ползват утвърден още с ППВС 14/1963 и възпроизведен по-късно с ТР 72/1984 стандарт (като леко го редуцират) – налице е едно решение¹⁶⁶ за постигането на поставената цел (в случая осъществяване на блудствени действия с две или повече лица), когато умисълът за извършване на тези действия с второто (или всяко следващо) лице е възникнал преди деянието или най-късно до приключване на блудствените действия с първото пострадало лице (предходни лица). Намирам за далеч по-издържано, макар и в разрез с утвърдената тълкувателна практика на Върховния съд, да се приеме, че решението е действително едно, само когато то е взето преди започване осъществяването на престъпните действия с първото лице и обхваща всички пострадали. **Ново решение, включващо извършването на блудствени действия с друго лице (други лица), взето по време на осъществяване деянието с първия пострадал/и (или на по-късен етап) означава наличие на ново деяние (едно или повече, с оглед броя на решенията).** На второ място, що се касае до външната (обективна) страна на деянието, означава също така наличие на ново деяние (едно или повече), извършването на блудствени действия при съществено променени условия на време, място и обстановка (дори решението да е взето преди започване осъществяването на блудствените действия с първото лице и да обхваща всички пострадали). Видно от цитираната част от ТР 3/2023 върховните магистрати интегрират в концепцията си за „едно деяние“ и действия, които несъмнено са реализирани при осезаемо променени условия на време място и обстановка в сравнение в първоначалните такива.

Всичко това ме кара да считам, че коректният отговор на първия от поставените в искането за приемане на ТР въпроси би трябвало да е следният: **„За да е осъществен квалифицираният състав на престъплението блудство по чл. 149, ал. 5, т. 1 НК е необходимо блудството да е извършено или с едно деяние по отношение на две или повече малолетни лица при условията на еднородна идеална съвкупност от престъпления блудство или с осъществени в непродължителни периоди от време две или повече отделни деяния с всяко от две или повече различни лица при условията на еднородна реална съвкупност от престъпления блудство, или в комбинация от тези две алтернативи (като в този случай цялата престъпна дейност трябва да е реализирана в непродължителен период от време)**¹⁶⁷.

Що се касае до втория от поставените в искането за приемане на ТР въпроси, върховните магистрати, напълно основателно, заемат принципната позиция, че когато деецът е блудствал едновременно с две или повече малолетни лица, в различни комбинации помежду им, на различни дати или в различни периоди, не е допустимо квалифицирането на престъпната

¹⁶⁶ Стана ясно по-горе, че едно от условията, за да е налице едно, а не повече деяния, е съвкупността от телодвижения да се реализира именно въз основа на едно решение.

¹⁶⁷ Давам си ясна сметка, че критерият „непродължителен период/и от време“ не е (напълно) обективен и създава предпоставки за разнороден подход при тълкуването му. Не бива да забравяме в тази връзка обаче, че той е използван директно от законодателя при дефиницията на продължаваното престъпление по чл. 26, ал. 1 НК, което ясно показва, че той не е чужд на наказателноправната материя.

деятелност като едно продължавано престъпление по чл. 149, ал. 5, т. 1 вр. чл. 26, ал. 1 НК, а всяко едно от деянията самостоятелно осъществява състав по чл. 149, ал. 5, т. 1 НК.

Когато обаче, приема ОСНК, две или повече деяния са извършени **по отношение на едни и същи две или повече малолетни лица в непродължителен период от време** и при наличието на останалите предпоставки по чл. 26, ал. 1 НК, се осъществява едно продължавано престъпление по чл. 149, ал. 5, т. 1, вр. чл. 26, ал. 1 НК.

Аргумент за тази си позиция върховните магистрати намират в ТР № 2 от 16.07.2009 г. по т. д. № 2/2009 г. ОСНК (ТР 2/2009). Последното е посветено на тълкуване на нормите, уреждащи съставите на престъплението трафик на хора по Раздел IX от Глава втора от Особената част на НК. Пострадали от това престъпление, според терминологията използвана в чл. 159а и чл. 159б НК са „отделни лица или групи от хора“. В т. 1.6 на ТР 2/2009 е прието следното: „Отделно деяние по чл. 159а, 159б и 159г НК може да се осъществи както срещу едно лице, така и срещу група от хора. Ако посегателството е срещу две или повече различни лица – едновременно или последователно, дейността е при съвкупност. Когато срещу личността на едно и също лице **или на лицата в една и съща група от хора, е доказано последователно извършване на две или повече деяния, принадлежащи към посочените състави на трафик на хора, ще има продължавано престъпление, ако са налице и останалите предпоставки по чл. 26, ал. 6, вр. с ал. 1 НК** (подчертано мое – б.а.)“.

Становището е най-малкото спорно, тъй като влиза в колизия с вече споменатата норма на чл. 26, ал. 6 НК, според която „разпоредбите на този член не се прилагат по отношение на престъпление против личността на различни граждани“. Именно тази норма дава основание на двамата от магистратите от ОСНК да изразят особено мнение по тази точка от ТР 3/2023, в частта ѝ допускаща наличие на продължавано престъпление в посочените хипотези, заявявайки: „Законодателят използва израза „личността на различни граждани“ в чл. 26, ал. 6 от НК. Посочената разпоредба е императивна и установява изрична забрана деяния, които засягат личността на различни граждани, да се квалифицират като продължавано престъпление, без да е предвидено изключение от това правило... Възприемането на всяко едно отделно деяние в тази единична хипотеза, квалифицирано по чл. 149, ал. 5, т. 1 от НК, да е част от едно единно продължавано престъпление по чл. 149, ал. 5, т. 1, вр. чл. 26, ал. 1 от НК **е всъщност правна фикция, тъй като съвпадението на различните лица не означава едно лице, а повече от едно** (подчертано мое – б.а.). Затова законът е въздигнал в квалифициращо обстоятелство наличието на различно/различни малолетни граждани спрямо първото лице, а посочената засилена наказателна защита със забраната по чл. 26, ал. 6 от НК изисква всяко едно отделно деяние (по чл. 149, ал. 5, т. 1 от НК) да бъде разглеждано/квалифицирано поотделно и съобразно особеностите на всеки един случай, тъй като са засегнати правата и интересите на различни, макар и съвпадащи в отделните деяния жертви“.

Аргументацията на двамата върховни съдии е несъмнено издържана. Факт е, че нормата на чл. 26, ал. 6 НК непротиворечиво изключва приложението на института „продължавано престъпление“ по отношение на различни лица, пострадали от един или друг вид престъпление против личността по Глава втора от Особената част на НК. Считам все пак, че творческият подход, възприет от ОСНК при тълкуване на коментираната норма, както в ТР 2/2009, така и в анализираното тук ТР 3/2023, би могъл да бъде подкрепен. Намираме се в хипотеза, която позволява условно да бъде окачествена като „усложнена форма на продължавано престъпление“. При нея имаме повтарящи се блудствени действия по отношение на една и съща устойчива група (съвкупност) от две или повече малолетни лица. Макар и с характер на фикция, както основателно бива отбелязано в цитираното по-горе особено мнение, би могло да се приеме, че тази устойчива и непроменлива група лица съставлява един пострадал, а не „различни граждани“, по смисъла на чл. 26, ал. 6 НК.

Що се касае, на последно място, до третия от поставените в искането за приемане на ТР въпроси, магистратите от ОСНК постановяват следното: „Не е допустимо включването на отделното блудство в състава на престъпление по чл. 149, ал. 5, т. 1 от НК или в състава на

продължавано престъпление по чл. 149, ал. 5, т. 1 вр. чл. 26, ал. 1 от НК, а отделното блудство следва да остане като самостоятелно престъпление“. По отношение на втората част от отговора – недопустимост на включването на отделното блудство в състава на продължавано престъпление по чл. 149, ал. 5, т. 1 вр. чл. 26, ал. 1 – противоречие с позицията на върховните магистрати, струва ми се, не би могло да има. Не точно такава е положението обаче по отношение на първата част от отговора.

Намирам за напълно възможно, на база алгоритъма, изведен в рамките на анализа на първия от поставените въпроси, извършеното отделно с едно малолетно лице блудство да формира реална съвкупност с блудство, извършено едновременно с повече от едно лице, сред които и самостоятелно пострадалото (тази втора (и евентуално последваща) част от реалната съвкупност ще представлява сама по себе си идеална съвкупност от престъпления блудство) и така създадената усложнена конструкция да формира едно единно престъпление по чл. 149, ал. 5, т. 1 НК, при условие, че всички престъпни деяния са извършени през непродължителни периоди от време¹⁶⁸.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение бих желал отново да изтъкна вече направеното в уводната част на труда уточнение, че разгледаните в рамките на ТР 3/2023 въпроси всъщност надхвърлят рамките на анализа на нормата на чл. 149, ал. 5, т. 1 НК. Те се явяват повод да се разсъждава върху особено значими за наказателноправната материя принципни проблеми – за деянието в качеството му на основно свойство на престъплението (съответно за единичното деяние и множеството деяния), за усложнената престъпна дейност и за множеството престъпления. Изследването на тези проблеми несъмнено е предизвикателство. Личното ми усещане е, че ТР 3/2023 се явява в известен смисъл пропусната възможност от страна на ВКС да се навлезе по един позадълбочен и комплексен начин в тези въпроси. Нямам претенции застъпените в настоящия труд тези и становища да са непротиворечиво верни и неподлежащи на коментар. Надявам се все пак те да са повод за една последваща теоретична и практическа дискусия по засегнатите проблеми, която да допринесе както за допълнително задълбочаване на теоретизирането на българското наказателно право, така и за повишаване качеството на наказателното правораздаване в страната ни.

REFERENCES

- Dolapchiev, N. (1994). Criminal law. General part. Sofia: Bulgarian Academy of Sciences (**Оригинално заглавие:** *Долапчиев, Н., 1994. Наказателно право. Обща част. София: Българска академия на науките.*)
- Girginov, A. (2002). Criminal law. General part. Sofia: SOFI-R (**Оригинално заглавие:** *Гиргинов, А., 2002. Наказателно право. Обща част. София: СОФИ-Р.*)
- Girginov, A. (2005). Criminal law. Special part. Sofia: SOFI-R (**Оригинално заглавие:** *Гиргинов, А., 2005. Наказателно право. Особена част. София: СОФИ-Р.*)
- Markov, R. (and others). (2022). Criminal law of Republic of Bulgaria. General part. Sofia: Siela (**Оригинално заглавие:** *Марков, Р. (и колектив), 2022. Наказателно право на Република България. Обща част. София: Сиела.*)
- Nenov, I. (1992). Criminal law. General part. Part one. Sofia: SOFI-R (**Оригинално заглавие:** *Ненов, И., 1992. Наказателно право. Обща част. Книга първа. София: СОФИ-Р.*)
- Nenov, I. (1992). Criminal law. General part. Part two. Sofia: SOFI-R (**Оригинално заглавие:** *Ненов, И., 1992. Наказателно право. Обща част. Книга втора. София: СОФИ-Р.*)

¹⁶⁸ Нещо повече, не е изключено, ако със самостоятелно пострадалото лице е блудствано повече от един път, към така обособената усложнена конструкция (единно престъпление по чл. 149, ал. 5, т. 1 НК) да бъде интегрирано (с оглед характера на множеството деяния в конкретния случай) продължавано престъпление блудство или реална съвкупност от престъпления блудство (или дори и двете), осъществени по отношение на това лице.

Nenov, I. (1956). Criminal law of Republic of Bulgaria. Special part. Part one. Sofia: Nauka i izkustvo (**Оригинално заглавие:** Ненов, И., 1956. Наказателно право на Република България. Особена част. Том първи. София: Наука и изкуство.)

Stoynov, Al. (1999). Criminal law. General part. Sofia: Ciela (**Оригинално заглавие:** Стойнов, Ал., 1999. Наказателно право. Обща част. София: Сиела.)

Stoynov, Al. (2013). Criminal law. Special part. Crimes against human rights. Sofia: Ciela (**Оригинално заглавие:** Стойнов, Ал., 2013. Наказателно право. Особена част. Престъпления против правата на човека. София: Сиела.)

Vladimirov, R., Hristova, K., & Stefanov, N. (2017). Criminal law. General part. Sofia: Ciela (**Оригинално заглавие:** Владимирова, Р., Христова, К., и Стефанов, Н., 2017. Наказателно право. Обща част. София: Сиела.)